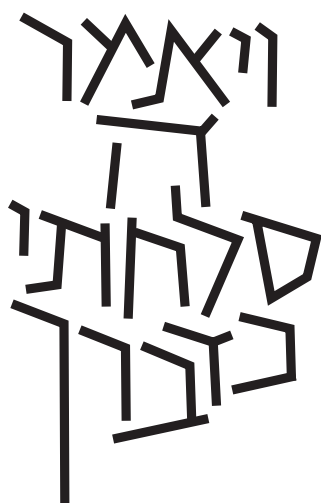

מחזור קורן ליום הביפורים • נוסח אשכנז

קורן ירושלים

מהדורת לובל
מחזור קורן
ליום הכיפורים

מבואר בידי
הרב יונתן זקס זצ"ל
מאנגלית: צור ארליך

•

הוצאת קורן ירושלים

מחזור קורן ליום הכיפורים
מהדורת לובל
מהדורה ראשונה © תשפ"ו (2025)
הוצאת קורן ירושלים
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
www.korenpub.co.il

- © כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2025
- © כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2025
- © כל הזכויות שמורות לעזבונו של הרב יונתן זקס זצ"ל, 2025
- © כל הזכויות בעברית שמורות להוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2025

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

אשכנז, מהדורה אישית, כריכה קשה, מסת"ב: 978-965-7844-81-6.

Printed in PRC

יבוצס1

מחזור קורן
מהדורת לובל

מוקדשת להמונים המתפללים ממחזור זה.
יהי רצון שתפילותיכם חיש יעלו וייענו לרצון
ויהיו מקור ברכה לכל אחד מכם
למשפחותיכם ולכלל ישראל

יהודית ודוד לובל ומשפחתם
ניו יורק

תוכן

חזרת הש"ץ לשחרית 244
אבינו מלכנו 290
שיר של יום 293
סדר קריאת התורה 298
סדר הזכרת נשמות 317

מוסף

עמידה 330
חזרת הש"ץ למוסף 343
סדר העבודה 379

מנחה

סדר קריאת התורה 435
עמידה 450
חזרת הש"ץ למנחה 463

נעילה

אשרי 497
עמידה 502
חזרת הש"ץ לנעילה 514
סיום התפילה 544

ערבית למוצאי יום הכיפורים

קריאת שמע וברכותיה 551
עמידה 557
ויתן לך 565
קידוש לבנה 572
סדר הבדלה 577

סדר ברית מילה 578

פיוטים וסליחות - הוספות 581

סדר העבודה 'אתה כוננת' 695

מבוא למהדורה הראשונה ט
מבוא למהדורה החדשה יא
מבוא לתפילת יום הכיפורים יג

ערב יום הכיפורים

סדר כפרות 3
התרת נדרים 5
עירובין 8
מנחה לערב יום הכיפורים 9
הדלקת נרות 27
עטיפת טלית 29

ליל יום הכיפורים

תפילה זכה 35
כל נדרי 44
קבלת שבת 50
ערבית ליום הכיפורים 53
עמידה 62
סליחות 78
שיר הייחוד 127
שיר הכבוד 148

שחרית

השכמת הבוקר 153
ברכות התורה 155
עטיפת טלית 158
הכנה לתפילה 159
ברכות השחר 162
פסוקי דזמרה 184
המלך 212
ברכו 216
קריאת שמע 226
עמידה 232

מבוא למהדורה הראשונה

במהדורה זאת של המחזור לימים הנוראים השתדלנו לחדש כמה דברים שהמתפלל צריך להם מאוד:

נוסח תפילות הקבע הוא כנוסח התפילות בסידור התפילה "דע לפני מי אתה עומד" שבהוצאתנו. נוסח זה סודר מתוך יחס מיוחד לתפילה ולתכניה בעזרתו ובהדרכתו של ר' מאיר מדן הי"ו. ידיעותיו המרובות בענייני תפילה ולשונוותיה עשו את הנוסח למושלם, עד כמה שהיד מגעת.

הפיוטים ופירושם במחזור זה סודרו מחדש בהתאם למחזור המדעי שיצא לאור בהוצאתנו עבור מכון ליאו בק בניו-יורק בעריכת ד' גולדשמידט ז"ל. נוסח זה נקבע, כידוע, לאחר בדיקה בעשרות כתבי יד ודפוסים עתיקים. ד' גולדשמידט ז"ל פירש פירוש ממצה את כל פיוטי הימים הנוראים במהדורתו הנ"ל ואנו הבאנו פירוש זה לפיוטים שבמהדורתנו.

ניקוד הפיוטים עבר הגהה נוספת בידי ש' בהט. אברהם פרנקל בדק את הפירוש כדי להתאימו למהדורה זאת. בעריכת המחזור לפי הנהוג היום בקהילות ישראל השתתף יונה פרנקל. תודתנו נתונה להם על עבודתם הרבה.

המחזור סודר באות קוֹרֵן, הידועה במקוריותה, אשר בה נדפס התנ"ך והסידור במהדורת קוֹרֵן.

עניין מיוחד הראוי להדגשה הוא דרך הדפסתם של הפיוטים:

יש פיוטים, אשר יש בהם שני חלקים בכל בית. פיוטים כאלה מתאימים להיאמר על ידי החזן והציבור בחילופין – החזן פותח בטור הראשון והקהל עונה בטור השני, כגון: החזן פותח "אתה הוא אלהינו" והקהל עונה את סוף המשפט "בשמים ובארץ", וכן צריך להיות בכל שאר בתי הפיוט.

בגלל ענייני ניגון וסיבות אחרות נשתבשה צורת אמירה זאת ונהגו היום, כמעט בכל בתי הכנסת, שהקהל אומר את סופו של הבית עם תחילתו של הבית הבא (כגון "בשמים ובארץ גיבור ונערץ"), דבר שמנוגד להיגיון, כי כך מצרפים את הטעון הפרדה ומפרידים את הטעון צירוף (וכן קרה, לדאבונו, גם בפיוטים אחרים כגון, "לאל עורך דין" או "האוחז ביד מדת משפט"). כדי לתקן

פגמים אלה ערכנו את הפיוטים כשסדר הדפסתם יבהיר כיצד על הציבור והחזן
לאומרם.

פיוטים רבים אינם נאמרים היום בשלמותם. יש פיוטים שפגעה בהם הצנזורה
הנוצרית (או שפחד מפני מלשינים גרם לקהילות להשמיט קטעים המדברים על
הגויים) ויש פיוטים שקוצרו מטעמים אחרים. במהדורה זאת הבאנו פיוטים אלה
בשלמותם (על פי מהדורות גולדשמידט, כאמור לעיל). כדי לא לבלבל את המתפלל,
הדפסנו על רקע אפור את הקטעים שנהגו להשמיטם, וכך יוכל המתפלל לדלג
ולמצוא בקלות את הנאמר על פי המנהג המקובל בבתי הכנסת בימינו.

אליהו קורן
ירושלים, ה'תשכ"ב

מבוא

בפתיחת תפילת יום הכיפורים אנו מתעוררים למסע של חשבון נפש, וידוי וחרטה, ולבסוף, כך אנו מקווים, לחידוש מחויבותנו לברית עם הקב"ה. מסע שראשיתו ברגע שבו חלל האוויר מתמלא בנעימה המצמררת של תפילת "כל נדרי" ושסופו בתקיעת השופר שלאחר תפילת נעילה. מילות התפילה העתיקות והפיוטים מלאי הרגש מהווים עבורנו מפת דרכים אל התשובה, דרך חזרה הביתה. חזרה הביתה אל מי שהעניק לנו את היום המיוחד הזה שבו הדרך פתוחה ונהירה לשוב אליו. את מחזור קורן ליום הכיפורים יצרנו בסייעתא דשמיא בתקווה שנוכה לסייע למתפללים ולהנחותם בדרך לשוב אל ה'.

לא היינו יכולים להגיע למימוש החזון ללא מנהיגותו של הרב לורד יונתן זקס זצ"ל וללא עוצמתו האינטלקטואלית. ההקדמה והביאור המופלאים שכתב עבור המחזור, הם לנו מדריך יקר ערך לתפילות יום הכיפורים. עבודתו אינה רק מבארת את נוסח התפילה ומנהירה את דברי חז"ל, אלא שזורת באופן ייחודי רעיונות יהודיים עמוקים מתוך חיבור אל מציאות החיים המודרנית. זכינו בחסדי ה' לעבוד עם הרב זקס וליצור מחזור שמשקף כראוי, לטעמנו, את מורכבותן ואת עומקן של תפילות ישראל.

חסרוננו של הרב זקס מורגש בצורה עמוקה מאוד. אנו מתגעגעים אליו ואל מנהיגותו. אנו מאמינים ומקווים שהעיצוב, הטיפוגרפיה והאוריינות, שהן סימן ההיכר של הוצאת קורן ירושלים במשך יותר משישים שנה, מכבדים ומעצימים את דברי הרב כפי שראוי לו.

כמו במחזור לראש השנה, יצירה בסדר גודל שכוה לא הייתה מתאפשרת ללא שותפותם של יהודית ודוד לובל ומשפחתם. השילוב בין תשוקתם לעבודת ה' לבין אהבתם לספרים הביא אותם לתמוך ביצירת מחזור זה. אנו מודים לכם בשם הוצאת קורן, בשם צוות בית המדרש, בשם העורכים והמעצבים ובשם המתפללים. לעולם נהיה אסירי תודה על תמיכתכם העצומה.

אנו מודים לעמיתינו בהוצאת קורן, ובהם הרב ראובן ציגלר, הרב אבישי מגנצא, קרן מלץ, אסתר באר, אליהו משגב, שמואל לעסרי, אפרת גרוס והרב ינון חן.

מהדורה חדשה זו של מחזור קורן ממשיכה את המסורת בהנגשת התפילה ובהעצמת חווייתם של המתפללים. אחד המאפיינים הייחודיים של המחזור הוא החלוקה של טקסט התפילה לשורות במקום עיצובו כפיסקה במקשה אחת – וזאת, כדי שהמתפלל ישהה באופן טבעי במקומות הראויים.

אנו מרימים עינינו לשמים ומתפללים שמחזור זה, כמו שאר ספרינו, ימשיך וירחיב את חזונו של מייסד הוצאת קורן, מר אליהו קורן, אל עבר דור חדש, ויקדם את עבודת ה' של כל יהודי ויהודייה באשר הם.

מאיר מילר, מו"ל
ירושלים, ה'תשפ"ו

מבוא לתפילת יום הכיפורים
המצא לנו מחילה

הרב לורד יהונתן זקס זצ"ל

מבוא

יום כיפור הוא קודש הקודשים של הזמן היהודי. המועד שצוין במקדש בטקס אדיר, שהוצל לאחר החורבן כמעט באורח פלא, שנשמר מאז ועד היום ביראה שאין דומה לה, הוא התשובה היהודית לאחת השאלות הקשות ביותר שבני אדם שואלים את עצמם: איך אפשר לחיות את חיי המוסר בלי תחושה מציפה של אשמה, נחיתות וכישלון?

המרחק בין מי שאנחנו לבין מי שראוי שנהיה הוא, אצל רוב רובנו, עצום. אנחנו כושלים. אנחנו נופלים. אנחנו נכנעים ליצר. אנחנו נגררים להרגלים רעים. בשעת כעס אנחנו אומרים ועושים דברים שאחר כך אנו מצטערים עליהם מעומק ליבנו. אנחנו משיבים ריקם אנשים שהאמינו בנו. אנחנו בוגדים באלה שבטחו בנו. אנחנו מאבדים חברים. לפעמים העמוקות שבמערכות היחסים שלנו עלולות להתמוטט. אנחנו חווים תסכול, בושה, השפלה, חרטה. אנחנו מאכזבים אחרים. אנחנו מאכזבים את עצמנו. אין אלה מקרים נדירים. הם קורים לכולנו, גם לגדולי הגדולים. אחת מתכונותיהם המיוחדות של סיפורי המקרא, הנותנות להם את כוחם המיוחד, היא שאין בהם אידיאליזציה של הדמויות. גיבוריהם אנושיים. גם להם יש רגעים של חשדנות עצמית. גם הם חוטאים.

היהדות מציבה רף גבוה. היא מצפה מאיתנו לגדולות, בדברים ובמעשים. כה תובעניות הן מצוות התורה, שאי אפשר שלא נמצא את עצמנו מתחת לרף חלק מהזמן, אולי רובו. ה' מבקש מאיתנו שבמובנים מסוימים נהיה כמוהו: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" (ויקרא יט, ב). והרי אנחנו בני אדם – אנושיים, אנושיים מדי – ואיך נוכל להיענות לאתגר כזה? איך לא נאכזב את ה' כלום לא מוטב שנשלים עם מה שאנחנו, ולא נשאף להיות מה שאיננו, לדמות לאלוהים? לא. זהו מרשם המתאים ללבבות חלושים ולנפשות קטנות, והיהדות לא הסתפקה בו אף פעם. מוטב לשאוף לגדולות ולהיכשל מלא לשאוף כלל.

הפתרון שמציעה היהדות למתח הזה רדיקלי כל כך, שהוא החליף את האופק המוסרי של האנושות כולה. הוא אומר שאלוהי האהבה והסליחה ברא אותנו באהבה

ובסליחה, ומתוך תקווה שגם אנו נאהב אחרים ונסלח להם. אלוהים איננו מבקש מאיתנו שלא ניכשל. בקשתו היא שנכיר בכישלונותינו, שנתקן מה שקלקלנו, ונצמח מתוך מה שלמדנו מטעויותינו. חיי האדם בראייה זו אינם טרגיים ואינם שקועים בחטא. אבל הם תובעניים. תובעניים מאוד. על כן, בגלענים צריך להימצא מוסד המסוגל להתמיר את האשמה לצמיחה מוסרית, ואת הניכור כלפי אלוהים או כלפי הזולת – להתפייסות. מוסד זה הוא יום כיפור, יום שבו, מתוך יושר פנימי מוחלט, אנו צמים ומתענים, מודים בכישלונותינו וטובלים, באופן מיסטי ומטפורי, במים המטהרים של אהבת האל הסולחת.

בפרק הזה אני רוצה לספר את סיפורם של יום הכיפורים והרעיונות הגלומים בו, שכן זהו אחד הסיפורים המרתקים ביותר בתולדות המוסר והרוחניות. בישראל הקדומה נחוג יום זה בטקס פומבי גדול ממדים במקדש בירושלים.¹ האיש הקדוש ביותר בישראל, הכהן הגדול, נכנס למרחב המקודש ביותר, קודש הקודשים, הודה בחטאי האומה מתוך שימוש בקדוש שבשמות האל, ויידא שנתכפרו עוונותיהם של ישראל. זה היה רגע של דרמה עזה בחייו של העם אשר האמין, אף כי לפעמים יותר ולפעמים פחות, שגורלו תלוי ביחסיו עם אלוהים; ואשר ידע כי אין אדם, קל וחומר עם, שאינו חוטא; ואשר ההיסטוריה שלו לימדה אותו שעונשו של חטא עלול להיות אסון.

המוני אנשים גדשו את המקדש בירושלים בתקווה שמראה הכהן הגדול במלאכתו יבליח לעיניהם ולו לרגע. בידינו עדות ראייה של קונסול רומי, מרקוס, ששירת בירושלים בימי בית שני. כך תיאר את התהלכה שעשתה דרכה אל הר הבית:

וכן ראיתי בעיני, ראשונה הולכין לפניו כל שהוא מזרע מלכי ישראל... ואחריהם כל אותם שהם ממלכי בית דוד וכולם כסדר נכון זה אחר זה. וכוהן לפניהם אומר תנו כבוד לבית דוד. ואחריהם היה בית הלוי, והכרוז אומר תנו כבוד לבית לוי. שלושים אלף וששת אלפים היו, וכל סגניהם היו לובשים באותה שעה בגדי משי תכלת, והכהנים משי לבן, וארבעה ועשרים אלף היו, ואחריהם המשרתים, ואחריהם המנגנים, ואחריהם תוקעי חצוצרות, ואחריהם השוערים... ואחריהם הכהן הגדול... ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים ואומרים איש כהן גדול בואך לשלום, התפלל ליוצרנו שיחיינו לעסוק בתורתו.²

1. ראו משנה, יומא א-י.

2. מתוך חיבורו של שלמה אבן וירגה **שבט יהודה**, מצוטט אצל ש"י עגנון, **ימים נוראים**, תל אביב: שוקן, תשי"ב, עמ' שט"ז-שנ.

זה היה מחזה מרהיב. יום הכיפורים היה המפגש הקרוב ביותר בין אדם לאלוהים בנקודת ההתכנסות של קדושת הזמן וקדושת המקום. עבודת היום במקדש הייתה ארוכה ורבת שלבים. הכוהן הגדול התאמן לקראתו שבועה ימים קודם החג. חמש פעמים לאורך היום טבל במקווה והחליף את בגדיו: בגדי זהב לעבודה הנעשית בפומבי, בגדי לבן פשוטים לכניסותיו ביחידות לקודש הקודשים. שלוש פעמים היה מתוודה, תחילה על חטאיו וחטאי בני משפחתו, ואז על חטאי הכוהנים, ולבסוף על חטאי העם כולו. בכל פעם שיצא מפיו השם המפורש של אלוהים היה קהל הצופים כורע ונופל על פניו.

הווידוי היה כרוך בטקס מזור וייחודי. שני שעירי עיזים, זהים בגודלם, בגובהם ובמראם, הובאו לפני הכוהן הגדול, ואיתם תיבת קלפי ובה שתי אבני גורל, על אחת כתוב "לה" ועל השנייה "לעזאול". על השעיר שעלה בגורל לעזאול הוא סמך את ידיו והתוודה על חטאי העם, ואז היה לוקח אותו איש מיוחד שנבחר למשימה אל מדבר יהודה, ושם היה דוחף אותו ממצוק תלול אל מותו. אם הווידוי עשה את שלו וחטאי העם נמחלו, אומרת המסורת שבידינו, לשון הזהירות האדומה שחצייה נקשר לשעיר וחצייה לסלע הייתה מלבינה.

אחרי חורבן בית שני לא נראו עוד המראות הללו. מעתה לא היו לא כוהן גדול, לא קורבנות ולא איש קודש, לא לוויים השרים מזמורי תהילה, ולא המונים הגודשים את סמטאות ירושלים ואת הר הבית. ומעל לכול, לא היה פולחן יום כיפור שהעם יכול למצוא בו מחילה.

התמורה שהתחוללה אז צריכה להימנות עם הגדולות שבתגובות היצירתיות לטרגדיה לאורך ההיסטוריה. המסורת נותנת בידי רבי עקיבא את תפקיד מצילה של התקווה. המשנה במסכת יומא אומרת לנו למעשה כי רבי עקיבא מצא אפשרות חדשה של כיפורים באין מקדש וכוהן גדול. הקב"ה עצמו מטהר את עמו, בלי צורך במתווכים.³ גם יהודים פשוטים מסוגלים להתראות פנים אל פנים עם השכינה, כביכול. הם אינם זקוקים למי שיתנצל בשמם. הדרמה שהתחוללה עד כה במקדש תתחולל מעתה בלב האדם. יום כיפור ניצל. לא יהיה מופרו לומר שאמונת ישראל ניצלה.

כל בית כנסת היה למקדש מעט. כל תפילה הייתה לקורבן. כל יהודי היה לכוהן גדול, המקריב לאלוהים לא בעל חיים אלא את רסיו האסופים של לב שבור. שהרי אם ה' הוא האלוהים בכל מקום, אפשר לפגוש אותו בכל אתר ואתר. ואם

3. משנה, יומא ח, ט.

יש מקומות שנדמה כי הוא עזבם, הינה הזמן יכול לשמש תחליף למקום. "דָרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ, קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב" (ישעיהו נה, ו) – על פי חז"ל, הכוונה לעשרת ימי תשובה שמראש השנה עד יום כיפור שבהם ה' נמצא וקרוב אלינו.⁴ הימים הקדושים החליפו את המקומות הקדושים. יום כיפור היה לירושלים שבזמן, לעיר הקודש של הנפש היהודית.

מאז ואילך שמר יום הכיפורים על אחיזתו בלב התודעה היהודית. בימי הביניים, רבים מהיהודים שהתנצרו או התאסלמו בלחץ הרדיפות ובאימת הגירושים הוסיפו לשמור את יהדותם בחשאי. כאלה היו למשל האנוסים בספרד. יש מן החוקרים הטוענים כי הללו הקפידו לקיים את תפילות ליל יום כיפור וכך לאשרר את זהותם היהודית.

מקרה קרוב יותר לזמננו, שסמליותו רבה, הוא סיפורו של הפילוסוף פרנץ רוזנצווייג (1886–1929). הוא גדל במשפחה יהודית גרמנית מתבוללת, ובצעירותו שכנע אותו חבר להתנצר. אולם חשוב היה לאינטלקטואל הצעיר להיכנס תחת כנפי הנצרות כיהודי, והוא החליט שמעשהו היהודי האחרון יהיה ללכת לבית הכנסת. הוא נסע לברלין, לבלות את יום הכיפורים תרע"ד בבית כנסת אורתודוקסי קטן. החוויה שינתה את חייו. כעבור ימים אחדים כתב כי "עזיבת היהדות כבר אינה נראית לי נחוצה... וגם לא אפשרית". הוא היה לבעל תשובה – מגדולי בעלי התשובה של השנים ההן. מלחמת העולם הראשונה פרצה, ובחפירות החזית הוא כתב על גליות את יצירת המופת התיאולוגית **כוכב הגאולה**, מן היצירות החשובות במאה העשרים כולה. הוא התיידד עם מרטין בובר והקים בפרנקפורט את ה"יודישע לעהרהאוז", הבית ללימודים יהודיים.⁵ יום כיפור הוא היום הנוגע אל הלב היהודי – אפילו זה שמכל בחינה אחרת נטש את יהדותו: אל ליבו של הכמעט־מומר בן המאה העשרים, ממש כמו אל ליבם של המומרים־האנוסים בני המאה החמש־עשרה. זהו יומה של השיבה הביתה – כמובנה היסודי של המילה "תשובה".

כזה הוא גם לנו. את מקומו הייחודי של יום כיפור במפת הלב היהודי הקנתה לו היותו האישי מכל המועדים. פסח, שבועות וסוכות הם חגי הזיכרון היהודי ההיסטורי. הם מזכירים לנו מהו להיות בניס ובנות לעם ישראל, שותפים לעברו, להווה שלו ולתקוותיו לעתיד. ראש השנה, יום הולדתו של העולם, מזכיר לנו מהו להיות אדם.

4. יבמות קה ע"א.

5. Nahum N. Glatzer, *Franz Rosenzweig: His Life and Thought*, New York: Schocken, 1961.

בעולמו של אלוהים. ואילו יום כיפור עניינו מהו להיות אני, האדם הייחודי שהינני. הוא גורם לנו לשאול: מה עשיתי במתנתו הגדולה ביותר של אלוהים, החיים? במי פגעתי, למי הכאבתי? איך התנהגתי? למען מה חייתי ואיך זיכרו אותי? אכן, אנו שואלים את השאלות הללו בחברתם של אחרים. דתנו היא דת קהילתית. אנחנו מתפללים ביחד, מתוודים ביחד ומבקשים ביחד את רחמינו של בוראנו. ובכל זאת, יום הכיפורים הוא יום אישי מאוד של התבוננות עצמית והקשבה למצפון.

חמש פעמים אומרת התורה כי ביום הזה עלינו לענות את נפשותינו (ויקרא טו, כט; לא, כג; כו, לב; במדבר כט, י). חמישה עינויים הוגדרו בו: אסורים בו אכילה ושתייה, רחצה, סיכה, תשמיש המיטה, ונעילת הסנדל. בקהילות רבות נוהגים הגברים ללבוש קיטל, חלוק לבן שיש אומרים כי הוא מזכיר את בגד הלבן שהכוהן הגדול נכנס בו לקודש הקודשים.⁶ אחרים מסבירים שהוא דומה לתכריכים.⁷ כך או כך, הוא מזכיר לנו אמתות שעלינו להתמודד איתן לבדנו. התורה מצווה כי הכוהן הגדול יהיה לבדו בכניסתו אל הקודש: "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עֵד צִאתוֹ" (ויקרא טו, יז). כמוהו גם אנו עומדים ביום הזה לפני האלוהים לבדנו. אנו מזומנים לעימות עם המוסריות שלנו – לבדנו. כלפי חוץ אנו נמצאים בחברת אחרים, אך בלב פנימה אנו שוקעים במחשבה על חיינו הפרטיים, היחידים והמיוחדים. אלמלא נמצאנו בין אנשים אחרים שעושים זאת, אולי היה המשא הזה רב מוחנו.

בגרון ניחר ובלב מתחרט אני עומד ביום הכיפורים בין שני עֲצָמַיִם – כשם שהכוהן הגדול עמד אי או בין שני השעירים שסימלו את טבעו הכפול של האדם. ישנו העצמי שאני רואה בראי בשעות של תוגה וספק. אני יודע כמה קצרים החיים וכמה מעט השגתי בהם. אני זוכר, בבושה אשר הזמן החולף אינו מקהה את עוקצה כמלוא הנימה, את האנשים שהעלבתי, שפצעתי, שאכזבתי, את ההבטחות שלא קיימתי; את המילים הרעות שאמרתי ואת המילים המרפאות שהשארתי בלתי אמורות. אני יודע כמה זניח אני בחשבון הגדול של הדברים, אחד מקרב מיליארדים שיחיו, ימותו וסופם שיתפוגגו מזיכרונם של החיים. אני ציץ נובל, ענן כלה, אבק פורח: "כִּי עֹפֶר אֶתָּה וְאֵל עֹפֶר תִּשׁוּב" (בראשית ג, יט).

אך ישנו גם עצמי שני, זה הניבט בי כהשתקפות של אהבת ה' אליי. לא תמיד קל להרגיש אהבה זו, אבל היא ישנה, אוחות בנו בעדנה, אומרת לנו שכל חטא

6. מטה אפרים, תרי, יא.

7. רמ"א, אורח חיים תרי, ג.

שחטאנו נסלח לנו אם אנו עושים תשובה, שכל מעשה חסד שעשינו לא יישכח לעולם, שאנחנו כאן מפני שאלוהים רוצה שנהיה כאן ומפני שישנה עבודה שהוא רוצה שנעשה. הוא אוהב אותנו כמו שהורה אוהב את ילדו, ומאמין בנו אמונה ששום כישלון שלנו לא יערערה. כדבריו בפי הנביא ישעיהו, "כִּי הֶהְרִים יְמוּשׁוּ וְהַגְבְּעוֹת תִּמְוִטֶנָּה וְחִסְדֵי מֵאֲתָךְ לֹא יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט" (נד, י). אלוהים, אשר "מוֹנֶה מִסֶּפֶר לַפּוֹכְבִּים, לְכֹלֶם שִׁמּוֹת יִקְרָא" (תהלים קמו, ד), מכיר כל אחד מאיתנו בשמו, ומתוקף היכרות זו מאציל עלינו הוד בל יימחה ואהבה בלתי מותנית. התשובה היא חזרה אל העצמי הזה, אל הצד המואר שלנו.

ההיסטוריה של יום כיפור מנגדת ניגוד חריף לזו של ראש השנה. התורה מקמצת במילים על "יום זיכרון תרועה" הקרוי בפינו ראש השנה – אך ליום הכיפורים היא מקדישה פרק שלם ומפורט, ויקרא טז. לכאורה, הכול כבר אמור שם. בעמודים הבאים אנסה להראות שאין הדבר כן. ההיסטוריה הרעיונית של יום כיפור עדיין אינה מובנת די צורכה. בהתחקותנו אחריה נפגוש מחלוקת בין שניים מגדולי חכמינו בימי הביניים, נעין בהבדל בין תפיסות המוסר של הכוהנים ושל הנביאים, נראה כיצד הצליחו חז"ל לאחד שני מוסדות שהיו נבדלים זה מזה לאורך כל תקופת המקרא, ועוד הרבה. אבל לפני כל זה נדבר על אחד החידושים הגדולים ביותר של היהדות – הלוא הוא עצם רעיון הסליחה.

היסטוריה קצרה של הסליחה

יש רגעים היסטוריים נדירים, שהעולם משתנה בהם ואפשרות חדשה נולדת. זה קרה כשהאחים רייט הצליחו לראשונה ליצור כלי טיס ב־1903; או ב־1969, כשניל ארמסטרונג היה לאדם הראשון שצעד על הירח; או כאשר, לפני חמשת אלפים שנה, מיישהו גילה שסימנים הנחרצים על חמר במקל יכולים, משהתיבש החמר, להיעשות לסימנים קבועים, וכך נולדו הכתב והציוויליזציה.

הולדת הסליחה הייתה רגע כגון זה. זהו אחד הרעיונות הרדיקליים ביותר שעלו אי פעם במחשבת המוסר האנושית. הסליחה היא מעשה שאיננו תגובה. היא שוברת את מחזור הגירוי והתגובה, הפגיעה והנקם, שהביא תרבויות שלמות לידי חורבן ועודנו מאיים על עתיד העולם. היא משחררת את היחיד מנטל עברו, ואת האנושות מהדחכיונות של ההיסטוריה. היא אומרת לנו שאויבים יכולים להיות לידדים.

סדר כפרות

בערב יום הכיפורים רבים נוהגים לקיים סדר כפרות (תשובות הגאונים).
יש הלוקחים תרגול לזכר ותרגולות לנקבה,
ויש הנוהגים לקיים את סדר הכפרות במעוות ולתתם לצדקה ('חיי אדם' קמד, ד).
אומרים (מהרי"ל):

תהלים קו

בְּנֵי אָדָם יִשְׁבִּי חֶשֶׁךְ וְצַלְמוֹת, אֲסִירֵי עֲנִי וּבְדֻלָּה;
יֹצִיאֵם מִחֶשֶׁךְ וְצַלְמוֹת, וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּן;
אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע, וּמַעֲנוֹתֵיהֶם יַתְּעֵנוּ;
כָּל-אֶחָד תִּתַּעַב נַפְשָׁם, וַיִּגְעוּ עַד-שְׁעֵרֵי מוֹת;
וַיִּזְעֲקוּ אֶל-יְהוָה בְּצַר לָהֶם, מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם;
יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּדְפְּאֵם, וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם;
יִזְדּוּ לַיהוָה חֲסִדוֹ, וַיִּנְפְּלֵאוּתָיו לִבְנֵי אָדָם;
אִם-יֵשׁ עָלָיו מִלֶּאךָ מְלִיץ אֶחָד מִנִּי-אֱלֹהִים, לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂדּוּ;
וַיַּחַנְנוּ, וַיֹּאמְרוּ פִּדְעָהּ מִרְדַּת שַׁחַת, מִצָּאתַי כָּפָר;

איוב לג

כפרות

במקורו, קיימו את מנהג ה"כפרות" בתרגול לגברים ובתרגולות לנשים. היו מסובבים את העוף סביב הראש שלוש פעמים ואומרים "זה חליפתי, זה תמורתך, זה כפרתי..."¹. לאחר מכן היו שוחטים את העוף, ונותנים לעני אותו או את שוויו בכסף. התרגול נבחר למנהג זה דווקא מפני שלא היו מקריבים תרגולים במקדש – וזאת כדי שיהיה ברור שאין מדובר בהקרבת קורבן.

מנהג הכפרות אינו נזכר בתלמוד. אזכורו הראשון הוא מתקופת הגאונים. התנגדו לו פוסקים גדולים, ביניהם הרשב"א (רבי שלמה בן אדרת), הרמב"ן ור' יוסף קארו. הם סברו שזהו חיקוי של מנהג לא יהודי וביטוי לאמונה תפלה שאין לה יסוד ביהדות. גדולי ישראל אחרים, ביניהם האר"י, השל"ה (רבי ישעיהו הורוביץ, בעל 'שני לוחות הברית') והרמ"א (רבי משה איסרליש), הגנו על המנהג.

כוחן הפסיכולוגי של הכפרות דמה לזה של השעיר לעזאזל במקדש, שעליו כתב הרמב"ם: "כל המעשים האלה הם משלים שמטרתם להשגת צורה בנפש כדי שתושג היפעלות לתשובה, כלומר שהתנערנו מכל מעשינו הקודמים והשלכנום אחר גוונו והרחקנו אותם ככל האפשר" (מורה נבוכים ג, מו).¹

1. בתרגומו של הלל גרשוני. קדומים: מפעל משנה תורה, תשפ"א, כרך ג, עמ' 923.

מסובב את התרנגול סביב ראשו ואומר:

זֶה חֲלִיפָתִי, זֶה תְּמוּרָתִי, זֶה כִּפָּרְתִּי.
זֶה הַתְּרַנְגוּל יֵלֵךְ לְמִיתָה
וְאֲנִי אֵלֶךְ וְאֶכְנֶס לְחַיִּים טוֹבִים אֶרְפִּים וּלְשָׁלוֹם.

מסובבת את התרנגולת סביב ראשה ואומרת:

זֹאת חֲלִיפָתִי, זֹאת תְּמוּרָתִי, זֹאת כִּפָּרְתִּי.
זֹאת הַתְּרַנְגֻּלַּת תֵּלֵךְ לְמִיתָה
וְאֲנִי אֵלֶךְ וְאֶכְנֶס לְחַיִּים טוֹבִים אֶרְפִּים וּלְשָׁלוֹם.

הנהגים לקיים את סדר הכפרות במעות ולתתם לצדקה,

מסובבים את הכסף סביב הראש ואומרים:

אֵלֹהִי חֲלִיפָתִי, אֵלֹהִי תְּמוּרָתִי, אֵלֹהִי כִּפָּרְתִּי.
אֵלֹהִי הַמַּעוֹת יֵלְכוּ לְצִדְקָה
וְאֲנִי אֵלֶךְ וְאֶכְנֶס לְחַיִּים טוֹבִים אֶרְפִּים וּלְשָׁלוֹם.

בימינו, רוב האנשים מקיימים את מנהג הכפרות בכסף, לא בתרנגול, והם נותנים אותו לצדקה – שהרי "צדקה תציל ממוות". הרמב"ם כתב בהלכות תשובה (ג, ד) שהמנהג הוא לתת בתקופה זו של השנה צדקה רבה מן הרגיל.

חמשת העינויים

חמש פעמים מצווה התורה "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם" (או נוסח דומה) ביום הכיפורים (ויקרא טז, כט ו-לא; כג, כז ו-לב; במדבר כט, ז). חז"ל למדו מכך שיש להתענות בחמישה סוגי עינוי, ולהימנע מן הדברים האלה: (1) אכילה ושתייה, (2) רחצה, (3) סיכה, (4) נעילת הסנדל (וכל נעל עור אחרת), (5) תשמיש המיטה (משנה, יומא ח, א).

יש אומרים שהאיסור על נעילת הסנדל קשור בכך שביום הזה העולם כולו קדוש, ואנו עומדים על קרקע קדושה. על כן, מצבנו דומה לזה של משה ליד הסנה הבורע, כשה' אמר לו "שֶׁל גִּעְלִיךָ מַעַל רִגְלֶיךָ, כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קֹדֶשׁ הוּא" (שמות ג, ה).

בקשת סליחה ומחילה

ערב יום כיפור הוא הזמן לתיקון קשרים שנתקלקלו. עיצומו של יום כיפור מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום. לעומת זאת, עבירות שבין אדם לחברו מתכפרות רק אם הנפגע סלח לפוגע (על פי המשנה, יומא ח, ט). לפיכך, עלינו לעשות כל מאמץ להתנצל בפני מי

תָּר וְקָדַשׁ, פָּשַׁט וְטָבַל וְקָדַשׁ / תִּכְרִיךְ בְּיָדַי עַתָּה וְנִכְנַס לְדַבָּר.
 תִּכְוֶנֶת כָּלִי קִטְרֶת הוֹצֵיא וְקָדַשׁ / תִּלְבַּשְׁתָּ מִדְּיו הַפָּשִׁיט וְגַנֹּנ נָצַח.
 תִּרְגַּל וְטָבַל, חֲרוּצִים עַתָּה וְקָדַשׁ / תִּמְיֵד הַסִּדִּיר וְתִמְר, וְנִרְוֹת הָעֶלְה.
 תִּכְל עֲבוֹדוֹת, יָד וְרַגְל קָדַשׁ / תִּמַּם טְבִילוֹת חֲמִשׁ וְקִדּוּשִׁים עֲשֶׂה
 תֵּאָר מִגִּמְתּוֹ כִּצְאֵת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָה / תִּקַּף וְדָץ וְעָטָה בְּגָדֵי הוֹנו.
 תִּמָּה תִּלְוֶה צִיר נֶאֱמָן לְבַיִת / תִּגַּל בְּהַתְּבַשֵּׁר, הַשֶּׁלֶג אֲדָם תּוֹלַע
 תַּעֲדָה יִשְׁע, תַּעֲטָה מַעִיל צֶדֶק / תִּפְיֵק צֶהֳלָה, תִּבְיַע דִּיץ וְחִדּוּה.
 תִּלְוִי רוּם הָרַעִיפוּ וְרוֹיף טָלָם / תִּלְמִי שְׂדֵי רוּו תֵּת יְבוּלָם
 תּוֹדָה נִתְּנוּ אוֹסְפֵי זֶרַע שְׁלוֹם / תִּהְלֶה בְּשָׂרֵי נוֹשְׂאֵי אֱלֻמוֹת בְּרֶנֶן.
 תַּחֲתִיּוֹת אֶרֶץ צְבִי זֶמֶר שִׁמְעוּ / תִּנּוּ צִדְקוֹתַי חֲצֵץ הוֹלְכֵי נְתִיבוֹת
 תִּקְוֹת שׁוֹלְחָיו, אִמּוֹן לֹא אֶכּוֹב / תּוֹחֲלָתָם כִּצְנֵת שֶׁלֶג בְּיוֹם קֶצֶר.

תָּכַל עֲבוֹדוֹת: בינתיים היה הכוהן הגדול משלים את עבודת הקורבנות. משקיבל הודעה שהשעיר המשתלח הגיע ליעדו, נתנו לו ספר תורה והוא היה קורא מתוכו שתי פרשיות מספר ויקרא, פרק טז ופרק כג פסוקים כו-לב, העוסקות שתיהן ביום הכיפורים, ועוד פרשייה מספר במדבר (כט, ז-יא) היה אומר בעל פה. ואז היה אומר שמונה ברכות.

אז היה טובל בשלישית, ולובש בגדי זהב, ומקריב את הקורבנות הנותרים. ושוב היה טובל, ולובש בגדי לבן, להוציא את כלי הקטורת מקודש הקודשים (שכן אסור היה לו להיכנס לשם בבגדי זהב). אחר היה טובל בפעם החמישית, לובש שוב את בגדי הזהב, מעלה את קורבן התמיד של בין הערביים, מקטיר את הקטורת ומעלה את נרות המנורה. בכך היה משלים את עבודת היום. הוא היה לובש את בגדיו הרגילים וחוזר לביתו. לאחר מכן היה עורך סעודה לחבריו, להודות לה' על שיצא בשלום מעבודת היום.

ההיסטוריון היהודי בן המאה החמש-עשרה שלמה אבן ירצה מצטט בספרו 'שבט יהודה' עדות ראייה של הקונסול הרומי מרקוס, שישב בירושלים בשלהי ימי בית שני, על מראה הכוהן הגדול בסוף היום:

בצאתו היה הכבוד כפליים, כי כל העם אשר בירושלים היו עוברים לפניו, ורובם באבוקות של שעווה לבנה דולקות, וכולם לובשים בגדי לבן, וכל החלונות מעוטרים ברקמה ומלאים נרות. וסיפרו לי הכוהנים כי הרבה מהשנים לא היה כוהן גדול יכול להגיע לביתו קודם חצות הלילה מפני דוחק העם העובר וריבוי הגדול, שאף על פי שהיו כלם מתענים לא היו הולכים לבתיהם עד יראו אם יוכלו להגיע לנשק ידי הכהן הגדול (שבט יהודה, השמד השישים וארבעה, י).

מִצֹּאתָם רָחֲצוּ, מִטָּנְף צִחְנָם זָכוּ / שְׁלֵמִים תְּמִימִים, בְּבֹר כְּפִימוֹ זָכוּ
 לְהִגִּיד כִּי מִטְהָרִם מְקוֹר מֵי חַיִּים / מְקוֹה יִשְׂרָאֵל מִנֶּקֶם, מֵי נֶאֱמָנוּ.
 בְּטָהָר וּבְנִקְיוֹן יִנְקוּ וַיְטַהְרוּ / יַחֲדָשׁוּ כְּחֹדֶשִׁי בְּקָרִים, מִכְתָּם יִצְחָצְחוּ
 רוֹמְמוֹת אֵל יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם / בְּלִשׁוֹנָם רֵן, בְּפִימוֹ שִׁיר חֲדָשׁ.
 יִגִּילוּ בְּרַעַד, יַעֲבֹדוּ בִּירְאָה / קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מְקַדֵּשׁ קְדוֹשִׁים
 לְשִׁנּוֹ, לְרִנּוֹ, לְתוֹפֵף וּלְצִלְצֵל / וּלְנִצֵּחַ בְּנִגִּינוֹת וּלְהִנְעִים זִמְרָה.
 נִחְבְּקִים בְּעֹז יָמִין רוֹמְמָה / יַחַד נִתְמַכִּים בְּמַלְאָה צֶדֶק
 מְשׁוֹבְכִים לְבֹא שְׁעָרֵי בְּרִנָּה / וְשִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁגּוּ נֶצַח.
 שְׁשִׁים וּגְלִים בְּשִׁמּוֹ כָּל הַיּוֹם / חֲדָשׁ בְּשִׁמְחָה אֶת פָּנָיו
 • זִיו אוֹרִם בְּשֹׁחַר יַבְקָע / קוֹלָם יִשְׁאוּ וְיִרְנוּ בְּגֹאֲוֹן צוֹר עוֹלָמִים.
 אֲשֶׁרִי הָעַם שָׂכְכָה לוֹ, אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיהוּה אֱלֹהָיו:

תהלים קמד

הכול:

יּוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה כִּהֵּן גָּדוֹל לְכָל אוֹהֲבָיו
 כְּשֶׁנִּכְנַס בְּשָׁלוֹם וַיֵּצֵא בְּשָׁלוֹם בְּלִי פֶגַע.
 וְכֵן הִיְתָה תַּפְלָתוֹ שֶׁל כִּהֵּן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכְּפוּרִים
 בְּצֵאתוֹ מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים בְּשָׁלוֹם בְּלִי פֶגַע.
 יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 שֶׁתֵּהֱיָה הַשָּׁנָה הַזֹּאת הַבָּאָה עֲלֵינוּ וְעַל כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

סימן א"ב

שְׁנַת אוֹצֵרֶךְ הַטוֹב תִּפְתָּח לָנוּ / שְׁנַת אֶסֶם
 שְׁנַת בְּרָכָה / שְׁנַת גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת מִלְּפָנֶיךָ
 שְׁנַת דָּגֵן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהָר / שְׁנַת הָרוּחָה וְהַצִּלְחָה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ: עִיבוֹד פִּיּוּטִי מוֹרַחֵב לְתַפִּילַת הַכּוֹהֵן הַגָּדוֹל, הַמוֹפִיעָה בְּנוֹסְחִים שׁוֹנִים
 בְּתַלְמוּד הַבְּבִלִי וּבְתַלְמוּד הִירוֹשָׁלַיִם.

שְׁנַת וְעוֹד בֵּית מִקְדָּשְׁךָ / שְׁנַת זֹל
 שְׁנַת חַיִּים טוֹבִים מִלִּפְנֶיךָ / שָׁנָה טְלוּלָה, וְגִשּׁוּמָה אִם שְׁחוּנָה
 שְׁנַת יִמְחִיקוּ מִגִּדִּים אֶת תְּנוּבָתָם / שְׁנַת כְּפָרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ
 שְׁנַת לַחֲמֵנוּ וּמִיָּמֵינוּ תִּבְרַךְ / שְׁנַת מִשָּׂא וּמַתָּן
 שְׁנַת נְבוֹא לְמִקְדָּשְׁנוּ / שְׁנַת שִׁבְעַ
 שְׁנַת עֲנָג / שְׁנַת פְּרִי בִטְנֵנוּ וּפְרִי אֲדָמָתְנוּ תִּבְרַךְ
 שְׁנַת יֵצְאָתְנוּ וּבֹאֵנוּ תִּבְרַךְ / שְׁנַת קֶהֱלָנוּ תוֹשִׁיעַ
 שְׁנַת רַחֲמֶיךָ יִכְמְרוּ עָלֵינוּ / שְׁנַת שָׁלוֹם וְשִׁלּוּהַ
 שָׁנָה שְׁלֵא תִפֹּל אִשָּׁה אֶת פְּרִי בִטְנָהּ
 שָׁנָה שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ
 שָׁנָה שְׁלֵא יִצְטָרְכוּ עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶה לָזֶה
 וְלֹא לָעַם אֲחֵר
 בְּתַתֶּךָ בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיהֶם.

וְעַל אֲנָשֵׁי הַשְּׂרוּן הָיָה אוֹמֵר
 יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֶיךָ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 שְׁלֵא יַעֲשׂוּ בְּתֵיהֶם קְבָרֵיהֶם.

שְׁלֵא יִצְטָרְכוּ... זֶה לָזֶה: הַיְהוּדוֹת מְרוֹמַמֶּת אֶת הַנִּדְבָנוֹת, אֶךְ אֶת הָעֲצֻמָּאוֹת הַכִּלְכִּלִּית הַיָּא מַחֲשִׁיבָה אֶפִּילוֹ יוֹתֵר. בְּבִרְכַּת הַמַּזּוֹן אֲנַחְנוּ מִתְפַּלְלִים "וְנָא אֶל תַּצְרִיכֵנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִידֵי מִתְנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלּוּוֹאֲתָם... שְׁלֵא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכְלֵם לְעוֹלָם וָעֵד". מִן הַטַּעַם הַזֶּה דִּירַג הַרְמַב"ם כְּצוּרָה הַמוֹמַלְצַת בִּיּוֹתֵר לְמַתָּן צִדְקָה מִתֵּן עֲבוּדָה לָאָדָם, אוֹ סִיּוֹעַ לָאָדָם לְהִקָּים עֶסֶק (הַלְכוּת מוֹתְנוֹת עֲנִיִּים י, 2). "פֶּשׁוּט נִבְלָה בְּשׁוֹק, וְטוֹל שֶׁכֶר לְהַתְפַּרְנֵס בּוֹ. וְאֵל תֹּאמַר 'אָדָם חָשׁוּב אֲנִי, וְלֹא נָאֵה לִי לְעֶסֶק בְּעִבּוּדוֹת בְּזוּיוֹת אֱלֹהִים", אָמַר הָאֲמוּרָא רַב (בְּבֵא בְּתָרָא ק"ע"א, בְּתֵרְגוֹם מֵאֲרַמִּית).

וְעַל אֲנָשֵׁי הַשְּׂרוּן... שְׁלֵא יַעֲשׂוּ בְּתֵיהֶם קְבָרֵיהֶם: יֵשׁ מִפְּרָשִׁים שְׂבָאזוֹר הַשְּׂרוּן הֵיוּ גִשְׁמִים כְּבָדִּים וּמִפְּפֻלּוֹת; אַחֲרִים מְבֹאֲרִים שְׁחוּמֵי הַבְּנִיין הַזְּמִינִים בְּשָׂרוֹן לֹא הֵיוּ עֲמִידִים מִסְפִּיק, וּבְתֵימִים שֶׁם נָטוּ לְנִפּוֹל (סוֹטָה מֵד ע"א); עוֹד אַחֲרִים סְבוּרִים שְׂבָאזוֹר הֵיוּ שְׂכִיחוֹת רַעֲיוֹת הָאָדָמָה.

לאחר סדר העבודה אומרים כמה פיוטי מעבר לסליחות.
הפיוטים פותחים בגעגוע לעבודת המקדש, ממשיכים בתיאור ההווה הקודר,
בבקשת מחילה על עוונות ישראל, ומסיימים בתפילה לגאולה.
ראוי ששליח הציבור יאמר פיוטים אלה כחלק מחזרת השי"ן. עם זאת, ברוב הקהילות
נוהגים שהקהל אומר את כל הפיוטים יחד, ושליח הציבור אומר בקול את השורה
האחרונה בכל תחינה (ויש שליחי ציבור שאינם אומרים בקול עד 'מה נִדְבָר' בעמ' 404).

אָמֵת, מַה נִּהְדָּר הָיָה כְּהֵן גָּדוֹל בִּיצָאָתוֹ מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים בְּשָׁלוֹם בְּלִי פָגַעַ.

מבין הפיוטים שלאחר סדר העבודה, הפיוט 'מִרְאָה כְּהֵן' היה היחיד שבמרוצת
הדורות נהגו לקצרו. בדורות האחרונים הוא קיבל מעמד מיוחד בשל הלחן
הקלטי שהוטאס לו. היום נוהגים ברוב הקהילות לשיר את כולו.

סימן א"ב

מִרְאָה כְּהֵן	כְּאַהֲלֵ הַנִּמְתָּח בְּדָרֵי מַעֲלָה
מִרְאָה כְּהֵן	כְּבִרְקִים הַיּוֹצֵאִים מִזֵּי הַחַיּוֹת
מִרְאָה כְּהֵן	כְּגִדְלֵ גְדִילִים בְּאַרְבַּע קְצוֹת
מִרְאָה כְּהֵן	כְּדַמּוֹת הַקֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הָעָנָן
מִרְאָה כְּהֵן	כְּהוֹד אֲשֶׁר הִלְבִּישׁ צוּר לַיְצוּרִים
מִרְאָה כְּהֵן	כְּיֹרֵד הַנֶּתָּן בְּתוֹךְ גִּנַּת חֶמֶד
מִרְאָה כְּהֵן	כְּיֹר הַנֶּתָּן עַל מִצַּח מֶלֶךְ
מִרְאָה כְּהֵן	כְּחֹסֶד הַנֶּתָּן עַל פְּנֵי חֲתָן

מִרְאָה כְּהֵן: שיר מרשים זה משקף את רוממות הרוח שאפפה את הכהן הגדול ואת הצופים
בו עם השלמתה המוצלחת של עבודת היום. בספר משלי בן סירא, שנכתב בימי בית שני,
בתחילת המאה השנייה לפני הספירה, נמצא תיאור זה של מראה הכהן הגדול:

מה נהדר בהשיחו מאהל, ובצאתו מבית הפרכת.
ככוכב אור מבין עבים, וכיָרֵחַ מלא בימי מועד.
כְּשֶׁמֶשׁ מוֹשְׁקֶרֶת אֶל הֵיכַל הַמֶּלֶךְ, וְכִקְשֶׁת נִרְאָתָה בְּעָנָן.
כְּנֶץ בְּעִנְפּוֹ בִּימֵי מוֹעֵד, וְכִשּׁוֹשֵׁן עַל יְבִלֵי מַיִם.
כְּפֶרֶח לְבָנוֹן בִּימֵי קִיץ, וְכֹאֵשׁ לְבוֹנָה עַל הַמִּנְחָה.
כְּכֹלִי זֶהָב מִסְתַּח וְאַנְטִיל, הַנֶּאֱחָז עַל אֲבְגֵי חִפְץ.
כְּזִית רַעְנָן מִלֵּא גִרְגֵר, וְכַעֲץ שְׁמוֹן מִרְוָה עֲנָף (בן סירא נ, ה-י).

ברגעים מכריעים, מראהו של המנהיג מעצב את מצב הרוח הלאומי.

כְּהוֹד אֲשֶׁר הִלְבִּישׁ צוּר: ככותנות האור שעל פי רבי מאיר (כמדדו לכתוב "כְּתוֹנוֹת עוֹר",
בראשית ג, כא) הלביש ה' את אדם וחווה לקראת צאתם מגן עדן (בראשית רבה כ, יב).